טוב ה' לכל

מלוקט מכתבי קודש של

רבינו הגדול איש אלקים קדוש

רבי **משה דוד וואלי** זצוק"ל

מבית מדרשו של הרמח"ל

פעיה"ק ירושלים ת"ו
שנת ה'תשפ"ג

יוסף ספינר
רחוב סורוצקין 47
ירושלים
טל: 02-5386685

דברים אחדים

מה שעומד לרועץ לכל ברי לבב המשתדלים לייצר ולהחזיק קשר עם הבורא ית' – הוא תוצאה מענף דהגשמת אלקות[1], היינו הבנת ריבוי הלשונות של התורה המתארים תאורים גשמיים של אל קנא ונוקם, חרון אף וכד' לרוב[2]. וזה מביא לשיבוש הדיעות, כאילו שיש ח"ו צורך לפייסו בלי סוף עם סגולות משונות ותפלות הנערכים במקומות מסוגלים על ידי אנשי סגולה – וכתוצאה מכך נחלשה ונכבה הרגש הטבעי של קרבת אלקים שיש בטבע לכל אחד מישראל – כי 'אין אדם דר עם נחש בכפיפה אחת', ולא יתכן אמונה טהורה ובטחון וקרבת ה' ותפלה בצורה נכונה – כשיש ח"ו דימוי מאויים ומפחיד שבכל רגע נתון אמור להעניש (למי שאינו מוגן ע"י הסגולות), ולכן פונים אל האמצעיים המחודשים לבקרים של שטרי הבטחות וגביעים מבורכים!! וכד', כדי להנצל מהדימוי המפחיד הזה, ומלאכתנו וחובתינו – לפנות אליו ית' – '*לבן של ישראל*', נעשית על ידי אחרים שהפכו להיות 'לבן של ישראל'.[3]

---

[1] **ענף דהגשמת אלקות** - וז"ל הרמב"ם בהל' יסודי התורה: אם כן, מהו זה שכתוב בתורה ותחת רגליו כתובים באצבע אלהים, יד ה' עיני ה' אזני ה' וכיוצא בדברים האלו - הכל לפי דעתן של בני אדם הוא שאינן מכירין אלא הגופות, ודברה תורה כלשון בני אדם, והכל כנויים הן, שנאמר אם שנותי ברק חרבי, וכי חרב יש לו ובחרב הוא הורג, אלא משל והכל משל.

[2] וכמ"ש הר"ן בדרשותיו, דרוש י', שאי אפשר לייחס להשי"ת מדת נקמה, אם הוא ית' אסרה על בני אדם כמדה מגונה, עיי"ש.

[3] ומה עוד שעניני סגולות והבטחות אלו עושים ללעג וקלס אמונת ישראל הפשוטה בגודל עומקו ורומו של השגחתו ית' דלית מחשבה תפיסה ביה כלל, וכל מקרי החיים מושרשים בגבהי מרומים ברצונו ומחשבתו ית' ולצביונם נבראו – והנה מודיעים לנו שבשעה פלוני בחודש פלוני מי שהוא פלוני – ישנה למאות ולאלפים בני אדם את מר גורלם על ידי תרומה של כך וכך ויקבלו כתיבה וחתימה עם 'שטר

דברים אחדים

לכן ראינו צורך ללקט[1] דברי אלקים חיים מרבינו הגדול **רבי משה דוד וואלי** זצוק"ל ששזור בהם מסר אחד מתחילתו ועד סופו – הוא ית' טוב, וחפצו רק להיטיב 'לכל אחד' (גם לאו"ה), וכל מה שאינו טוב אינו מגיע מצד רצונו העצמי הטוב – **'אין רע יורד מלמעלה'**[2]. וזה לשונו הזהב של הקל"ח (פתח ב, ב): **העונש הוא רע ... ולפי שהוא רע הוא נגד רצון העליון**,[3] עיי"ש היטב פתחים ב־ד.

יש להעיר: הבדל יש בין 'רצון' ל'כוונה'. הרעות והעונשים הם נגד רצונו ית'. ברם בודאי שהם בהשגחתו ית' וה'כוונה' בהם לטובה – מקלקל על מנת לתקן. (עיין לשון רבינו ב'מרגניתא טבא' לרבינו בסוף הקונטרס). (הבחנה זו היא המפתח להבין הרבה מהליקוטים שמוסבים על היסוד של **'מקלקל על מנת לתקן'**, ולאידך במקומות רבים מבאר ומדגיש שהרע אינו מצדו ית' – **אין רע יורד מלמעלה**, והוא נגד רצונו .

הבטחה' 'שטר גזירת הקודש' – האם זה לא הורס את האמונה הפשוטה של לבבות בנ"י. והאם המטרה קבלת תרומות, מקדש את האמצעים – חוכא וטלולא של היהדות ואמונת ישראל ולהשימו כגרועים שבאומות עם אמונות טפלות מגוחכים. (כח ענין 'התפלה' אינו שייך להאמור, והוא פשוט).

[1] למרות שהדברים והיסודות נראים שחוזרים על עצמם, כל ליקוט הוא פן נוסף ומוסיף בהירות בענין זה.

[2] 'איך' הרעות והצרות וכו' באים מהשי"ת הטוב ומטיב, מבואר בארוכה בספרי ח"ן, ועליו מושתת **כל** ספר הק' 'דעת תבונות' לרמח"ל, ומובלע בדברי רבינו בליקוטים אלו שלפנינו.

[3] ולפי זה אין צורך לשנות ח"ו רצונו כביכול מרע לטוב, אלא להסיר המניעה שמונע השפעת טובו.

וזה יסוד יחודו ית', רשות אחר ח"ו הוא ענין 'הרע' כי הוא ית' רק טוב, ויחודו מורה שהרע כמות שהוא אינו נמצא במחיצתו – 'לא יגורך רע', וכמ"ש שם בדע"ת (ובקל"ח) בארוכה.

טוב ה' לכל

[1]<u>גם במצב של הדין הקשה יש בידינו להמשיך חסדו יתי' על ידי שויתי ה' לנגדי תמיד</u>

שויתי ה' לנגדי תמיד כי מימיני בל אמוט (תהלים טז, ח). כבר ידוע ששם הוי"ה דאיהו נופא [שורש] דאילנא, הוא המתפשט בכל הענפים ומאיר בכל הספירות ומשפיע אליהם כפי פעולתם, ואין בו שינוי ח"ו [שוה – שויתי] ברזא דכתיב: אני ה' לא שניתי, אלא שניקודו יורה על השפעתו[2]. וצדיק מושל יראת אלקים[3] יש לאל ידו להמשיך חסד עולם אפילו בתוך הגבורה העצומה והדין הקשה, אם ישים אליו לבו בניקוד החסד [סגול], בגין דהאי שמא יקירא איהו רב ושליט ואין עוד מלבדו כתיב[4]. והנה זה סוד שאמר המשורר "שויתי ה' לנגדי תמיד" שהוא מלשון שווי, והראיה שלא אמר שמתי, כלומר: **השם הנכבד והנורא הזה נתתיו לנגד עיני 'שוה' בכל עת ובכל מקום, ועל ידי זה גם כי נקריתי להיות בתוך הגבורה העצומה והדין הקשה** – "מימיני בל אמוט" שהוא סוד החסד, כי אשים אליו לבו בשם הנזכר וניקודו המורה עליו. וכענין שנאמר: גם כי אלך בגיא צלמות לא אירא רע כי אתה עמדי. וברזא דא כתיב: ה' אורי וישעי ממי אירא ה' מעוז חיי ממי אפחד. וכל שכן דרגא דדוד מלכא דלית לה מגרמה כלום אלא מן שמשא, רזא דשם הוי"ה, ויניקתה ממנו כפי השפעתו, והשפעתו כפי ניקודו[5]. (עת לחננה, ח״א עמ׳ 394)

*

---

[1] לרגל המצב בארץ הקודש ריש תשפ״ד הקדמנו ב׳ ליקוטים מכתבי רבינו בענין המשכת חסדו ית׳ אפילו ׳בתוך הגבורה העצומה והדין הקשה׳, ושלא יתיאש מן הרחמים.

[2] אע״פ שהוא שוה בכל הספירות (כדוגמת ענין הקו כידוע), פעולתו של השם הוי״ה ב״ה משתנה כפי הניקוד שבו.

[3] לכ׳ כוונתו: צדיק מושל על הגבורה והדין הקשה שהוא בחי׳ ׳יראת אלקים׳.

[4] ראה עוד בספר הליקוטים ח״ב עמ׳ תריח ד״ה: בענין שמות הקודש וכו׳.

[5] ראה עוד ספר הליקוטים ח״ב עמ׳ תרכא, ד״ה: שויתי ה׳.

<u>על ידי שויתי ה' לנגדי תמיד – לא יתיאש מן הרחמים</u>

שויתי ה' לנגדי תמיד כי מימיני בל אמוט ... הסוד הוא, כי 'שמתי' לא כתיב אלא 'שויתי', לרמוז **שבכל ענייניו בין טובים בין רעים, הצד 'השוה' שבהם שהוא היה מכוין 'תמיד' אל שם הוי"ה ב"ה, כי בכך אפילו בענינים הרעים לא יתיאש מן הרחמים, מאחר שהשם הקדוש הזה הוא מדת הרחמים כידוע.** ואולי היה מכוין בו בניקוד סגול שהוא הניקוד של חסד, אפילו באותו הזמן שהדין היה מתריס כנגדו, כי מובטח הוא בכך שלא יחסר המזג [של חסד ודין, היינו שיהיה חסד גם בזמן הדין], שהרי החסד יעשה את שלו על כל פנים להמתיק את הדין, וז"ש: 'כי מימיני בל אמוט' כי החסד הוא סוד הימין כידוע. **'לכן' שמח לבי**, כי אין שמחה שלימה ללבו של צדיק אלא בדבקותו של השם הקדוש [שויתי ה']. וגם השראתו של דוד היתה שמחה על זה, כי בכך היתה מתקשרת תמיד עם המלך הקדוש [הוי"ה], ועל ידי החסדים שלו דיניה מתמתקים.

(תהלים תליתאה, טז, ח)

*

<u>בכח שויתי ה' לנגדי תמיד – הדין נמתק ויכול לסבלם</u>

ואמנם כדי להמתיק את הדינים שלא יהיו כל כך קשים [ויוכל לסבלם', כדלקמן], **לפיכך** היה משים לנגדו תמיד שם הוי"ה ב"ה, כי בהיותו חסד ורחמים לפיכך **יתעורר ודאי להמתיק את הדינים שהצדיק יוכל לסובלם**, וחסד אל כל היום לא יסור מעליו כי לא יחסר המזג של הימין להמתיק הדינים הבאים מן השמאל, וז"ש 'שויתי ה' לנגדי תמיד כי מימיני בל אמוט'. ומ"ש 'שויתי' ולא אמר 'שמתי' ר"ל 'שוה' בכל הזמנים, כאילו היה חסד אפילו בשעה שהוא פועל דין, מאחר שכוונתו לעשות חסד, בסוד כל מאן דעבדין מן 'שמיא' לטב עבדין, ושם הוי"ה ב"ה איהו רזא 'דשמים' כידוע.

החסד נמצא מזומן ואין צורך להכינו

הדין יש צורך כביכול לומר לאחר לעשותו

כבר ידוע שלכל הפעולות יש גלגלים המתהפכים להמציא אותן הפעולות כפי רצונו של אדון הכל, כי ימתינו לציוויו כדי לעשות את שלהם, בין לענין הטובה בין לענין הרעה, וז"ש (איוב לז, יב): **והוא מסיבות מתהפך בתחבולותיו לפעלם כל אשר יצום על פני תבל ארצה**. ומ"ש בלשון הזה "בתחבולותיו", כי הוא מחבל את זה לעשות את זה - **הורס על מנת לבנות, מקלקל על מנת לתקן**. וכל משרתיו ממהרים לעשות דברו, **אם לשבט**, דהיינו לעשות דין. **אם לארצו** - שלא חמל אפילו על ארצו כשהעונות גרמו לתת אותה שממה כמדבר. **אם לחסד ימציאהו**, כי הוא רב חסד מטה כלפי חסד, ולכן 'ימציאהו' [החסד כבר] מזומן, ולא יאמר לעשותו, כמו שהוא מאחר לעשות את הדין, 'כי לא ענה מלבו ויגה בני איש'. ואף כי הדין עצמו אינו אלא לתכלית חסד, ולכן תראה בכל הענינים האלו שם א"ל בר"ת, א'ם ל'שבט ר"ת אל, אם לארצו ר"ת אל, א'ם ל'חסד ר"ת אל – כי הוא חסיד בכל מעשיו. ואפילו בענין הרעה כונתו לטובה, **וזהו דבר גדול שצריך האדם לשים על לבו, כדי להתנחם בעת צרותיו**. ולכן אמר אליהוא לאיוב: **האזינה זאת איוב עמוד והתבונן נפלאות אל** כלומר: שיעמוד בהכנעתו, בתומתו ובאמונתו, מאחר שהוא יודע דכל מאן דעבדין מן שמייא לטב. **וצריך להתבונן ולהעמיק בזה, כי בהסתכלות שטחיי לא יתכן שידון האדם את הדין לחסד ואת הרעה לטובה**, ולכן אמר בלשון הזה "והתבונן נפלאות אל", כי "נפלאות" רומז אל עומק המושגות שצריך להתבונן בהם, כדי להתישב בדעתו, שהדין דין אמת וחסד אחריתו; כי בכל המאורעות שבעולם 'השגחת אלוק עליהן' ['בשום אלוק עליהם']. ואינן באות דרך מקרה ח"ו, אלא אור העליון מלובש בעננו הוא שמנהיג את כלן כפי רצונו, ולכן צריך להעמיק בהם, כי הלבוש מעלים גלגולי מעשיהם, וז"ש:

התדע בשום אלוק עליהם והופיע אור עננו. (איוב תניינא כת"י, לז, יב-טו)

*

<u>איבה וחימה לא שייכים במונחים המתיחסים אליו יתי'</u>

ענין מ"ש הנביא (ישעיה כז, ד-ה): 'חמה אין לי מי יתנני שמיר שית במלחמה אפשעה בה אציתנה יחד'. הוא כאדם האומר לחבירו אני איני לפי טבעי כעסן ורגזן, אבל מי יתנני בעל חמה עד שאפגע את פלוני אויבי ואשפוך עליו חמה אפי ואכחידנו מן הארץ. אבל זה אי אפשר **כי אין השי"ת נוטר איבה כנגד עמו, ואם רגע אחד יעסוק בתורתו, מיד השי"ת ישלים עמו ויזכה לטוב בב' עולמות**, כי לו משפט הבכורה[1]. וזהו אמרו אחר כך: או יחזק במעוזי יעשה שלום לי שלום יעשה לי, ואין מעוז אלא תורה, ואין כפל 'השלום' כי אם לרמוז אל מה שביארנו – שלום בעוה"ז ושלום בעוה"ב. (כת"י שנת תפ"ו)

*

<u>עונג הוא אצלו להיטיב אל ברואיו</u>

<u>מלאכה ויגיעה אצלו להעניש את ברואיו</u>

רבים שואלים שאלה כזאת: אם השי"ת צוה לישראל שלא לעשות מלאכה ביום השבת, והוא כמו שאמרו רז"ל (ירושלמי ר"ה פ"א ה"ג, ז:): שומר את תורתו תחלה. למה ביום השבת אינו אומר לחרס ולא יזרח ובעד כוכבים לא יחתום, וכן בכל שאר חקות השמים, ולא ישבית מלשים משטרם בארץ. אבל התשובה נלע"ד, שלא תקרא מלאכה כי אם אותה שיעשה האדם לצרכו ואם יוכל ישבות ממנה, כי הוא מוכרח לעשותה וזו היא האסורה בשבת. אם יעויין היטב, כי להיותו דוגמת העוה"ב, אין שם כי אם עונג ולא מלאכה. והראיה ששובר אדם בשבת מגופה של חבית כדי ליטול הימנה גרוגרות, והנערים המתענגים במרוצתם יכולים לרוץ בשבת. כן גם כן

[1] **כי לו משפט הבכורה** – ההטבה הוא עצם רצונו.

בחיקו ית', להוציא את השמש והכוכבים להאיר על הארץ, וכן כל שאר המערכות העליונות, **עונג הוא אצלו להיטיב אל ברואיו ולא מלאכה**, והם גם כן ששים ושמחים לעשות רצון קונם, כי זה כל מגמתם להיות מושפעים ממנו ולהשפיע אל זולתם. **ואיזוהי מלאכה האסורה אצלו ביום השבת, זה לעשות דין ברשעים ולהענישם בדינה של גיהנם, כי זו באמת מלאכה ויגיעה אצלו, להעניש את ברואיו, 'כי לא ענה מלבו ויגה בני איש'** (איכה ג, לג)[1] ולפיכך בשבת נייחין הרשעים בגיהנם ואית נייחא לכלא, כמ"ש בספר הזהר (זח"ב רג, ב).

(כת"י משנת תפ"ג)

<u>סיבת הרע שקורה לאדם אינו מצדו ית'</u>

<u>אלא הוא הרע של האדם שחוזר אליו</u>

'מקול מחרף ומגדף מפני אויב ומתנקם' (תהלים מד, טז), עכשיו הוא מבאר הסבה איך היה שנתכסה מכסוי הבשת ['כל היום כלמתי נגדי ובשת פני כסתני', פסוק ט"ו], שהרי אינו מצדו ית' ח"ו כי **אין רע יורד מלמעלה והוא אינו מבקש לבריותיו אלא הטוב לבדו, וכל הרע הוא שעושים לעצמם וחוזר עליהם מפני כח הקטרוג.** וזה סוד 'מקול מחרף ומגדף' שהוא המקטרג הגדול שנקרא 'מחרף ומגדף' כי בהיותו מקטרג על ישראל שהם משרש הקדושה, כאילו מקטרג עליו ית' ממש, וכאילו היה מחרף ומגדף את השם, שישראל הם משרשו, כי 'חלק ה' עמו.

(עת לחננה ג, עמ' 50)

*

<u>כל עשיית רע אפילו לשם שמים – מוציא האדם מהקדושה</u>

בחר לנו אנשים וצא הלחם בעמלק. כמו שדרשו רז"ל (שבת קמט:) על ענין 'צא ועשה כן' (מ"א כב כב). כי כל היוצא לעשות

---

[1] **כי לא ענה מלבו** – אינו מלבו וכו' [היינו 'מרצונו'], 'ואם ניתן רשות אל הדין להתגבר ולעשות את שלו, אינו מלבו – מפנימיות שלו'. (לשון רבינו שם בפירוש איכה בביאור פסוק זה). רעיון זה מובא במקומות רבים בכתבי רבינו, לקמן מובא עוד ליקוטים מוסבים על פסוק וענין זה.

רע אפילו לשם שמים, יוצא ממחיצתו של הקב"ה, ורוח הקדש צווחת לא יגורך רע (תהלים ה ה). וז"ש רז"ל בענין הזה (מכילתא דר"י): צא מן הענן והלחם בו, כי צאתו מן הענן כאילו יוצא ממחיצתו ית' והכל א'. ואל תתמה על החפץ, שהרי גם דוד המלך ע"ה שהיה לוחם מלחמות השם כל ימי חייו, לא זכה שיבנה בית המקדש על ידו מפני שהיה שופך דמים. והטעם כטעם הברזל על המזבח, שלא יונף המקצר על המאריך, ומשפטי ה' אמת צדקו יחדיו. **והנה גם הקב"ה יוצא כביכול ממחיצתו כשיוצא לעשות רע**, והראיה כדכתיב: ויצא ה' ונלחם בגוים ההם כיום הלחמו ביום קרב (זכריה יד ג).

(כתבים משנת תפ״ה)

*

<u>השמח על על נפילת אויבו, אפילו הוא רשע – שנאוי לפניו ית׳</u>

'בנפול אויבך אל תשמח ובכשלו אל יגל לבך פן יראה ה' ורע בעיניו והשיב מעליו אפו' ... הענין מדבר ג"כ במה ששייך בין איש לרעהו, שהרי הש"י אינו רוצה שהאדם ישמח בצרת חבירו, אפילו אויבו ושונאו, **כי סוף סוף כל זרע ישראל באים משרש הקדושה וכלם אברי השכינה, והיא מצטערת בצערם ומיצרת בצרתם**, ונמצא שכל מי ששמח בצרת חבירו כאילו שמח בצרתה של השכינה. ואם הוא רשע וחוטא שאיבודו יותר טוב מקיומו, אעפ"י כן לא ישמח, **כי האב העליון המרחם על בניו נעצב על מפלתם, אעפ"י שהם רעים וחטאים**, ואם אביהם עצב מי ישמח על כשלונם שלא יהיה שנאוי לפניו ית'. ועוד שבשביל שמחתו, אפשר שהש"י ישיב מעליו אפו, והוא לא יראה במפלת אויבו, כי **השמחה על הרע לעולם היא שנואה לפניו ית', כי לא ענה מלבו ויגה בני איש**. ולכן הצדיקים מתפללים אפילו על תקנת אויביהם ואינם שמחים ברעתם, כי יודעים שתקנת הרשעים הוא תיקון אל השכינה. וכבר ידוע שכל מגמתם של הצדיקים וכל מעשיהם לעשות תיקון אל השכינה, ואיך ישמחו על קלקלתם של

הרשעים, שהוא קלקול אל השכינה עצמה, כי מה הלשון אומרת: קלני מראשי קלני מזרועי, לפי שהם איברי השכינה ממש כמו שפירשנו.

<u>השמח במפלת רשעים נענש כי מכניס הרע למקום הקדושה</u>

והסוד הוא, כי השמח במפלת אויבו, נותן מקום לסטרא 'דרע' לבא לפניו ית' ולקטרג כנגדו מפני שמחתו על 'הרע'. ולפעמים גורם זה שהש"י ישיב אפו מעל אויבו, כדי שהוא לא ישמח ולא יהיה מקום אל הס"א למיעל באתר דלא איתחזי לה, וז"ש: פן יראה ה' ורע בעיניו, כלומר: פן יראה, סטרא דרע שבאה לפניו [יורע בעיניו] כדי לקטרג, וזה גורם שישיב מעליו אפו, לטעם הנזכר [כדי שהסטרא דרע לא יהיה כנגד פניו]. ומ"ש "פן" שתולה הדבר בספק. דלאו בכל פעם ישיב מעליו אפו בשביל שמחת חבירו, שאם כן לא היה שום רשע שיקבל את פורענותו, ולכן לפעמים ישיב ולפעמים לא ישיב, כי מדת הדין רוצה לעשות את שלה על כל פנים. אבל השמח, לעולם נענש, לפי שנתן מקום אל המקטרג הטמא להכנס במקום קדוש ואל הרע להכנס במקום הטוב, ומי שגורם זה צריך לקבל את עונשו על כל פנים. (משלי תנינא כד, יז)

*

<u>כל מה שאינו טוב הוא מן הס״א</u>

טוב ה' לכל, וכל הטוב שבעולם הוא עצמו ית', וכל הרע מן הס"א. וזה סוד 'לא יגורך רע' כי הרע לא יגור עם הטוב. וכאשר יעזוב הש"י איזו מדינה איזה מקום איזו אומה ואיזה איש, מיד הס"א קופצת במקומו, וזה סוד נט"ש - שט"ן. **כל הטוב שבעולם מקורבתו ית'** וזה סוד 'ואני קרבת אלקים לי טוב'. וכל הרע מריחוקו. וזה סוד שבירת הכלים, 'אלקים זנחתנו פרצתנו'. ומקורבתו תיקונם ותיקון העולם, וזה סוד 'קרבת צדקתי לא תרחק וישועתי לא תאחר. (ספר הליקוטים חלק א׳ עמ׳ שכח)

<u>טובו ית' מאיר תמיד והשינויים הם מצד קירוב וריחוק של המקבלים</u>

בענין מ"ש 'אני ה' לא שניתי ואתם בני ישראל לא כליתם'. דע כי פירושו האמיתי הוא, שאין שינוי בעצמותו ית' כמו שאין שינוי בשמש עצמו. אלא בזמנים שמשתנים מקיץ לחורף וחורף לקיץ מיום ללילה ומלילה ליום וכן שאר הזמנים - לפי ריחוקו וקירובו של השמש המאיר על הארץ, כך לפי קירובו וריחוקו של הקב"ה מן העולם בכלל ומעמו בפרט נמשכים כל השנויים אם טוב ואם רע, 'כי שמש ומגן ה' אלקים'. והנה הוא מבואר לפי זה שהגאולה שהבטיח הקב"ה לישראל הוא מזומנת בכל עת אם הם ראויים לקבל אותה, ואין גאולה וטוב אלא בקרבתו ית', כי הוא טוב מצד עצמו. והפנימיות האחרון של כל הדברים והמחיה והמיפה והמתקן אותם, אינו אלא ניצוץ אחד מעצמותו ית' המאיר בתוכם. ואם כן צריך שישראל ייטיבו מעשיהם ויכלו את חקם שהוא חוק התשובה והבירור, כדי שיהיו טובים לגמרי ויהיו ראויים לקבל את הטוב, ואין טוב אלא הקב"ה - **טוב ה' לכל** ואינו משתנה לרע ח"ו בשום עת, וז"ש 'אני ה' לא שניתי', והטעם שישראל אינם מקבלים את הטוב המובטח להם, אינו אלא לפי שאינם נותנים את לבם להרים את המכשולים ולכלות את הקוצים מן הכרם כדי לפנות דרך ה', כי הטוב הגמור כשרואה קצת רע אינו יכול לשבת אצלו ונסוג אחור, וכל שכן הקב"ה. (ספר הליקוטים ח״א עמ׳ של״א)

*

<u>המוצא הטוב שבכל דבר הוא דבוק בהשי״ת</u>

"הוי המעמיקים מה' לסתיר עצה והיה במחשך מעשיהם ויאמרו מי רואנו ומי יודענו", כבר פירשנו במקום אחר על שם הוי"ה ב"ה שהוא ממש הטוב שנמצא בכל נברא מן הנבראים שלו, ברזא דכתיב: **טוב ה' לכל**. והרע שיש בכל הנבראים הוא מן הס"א. ונמצא לפי זה כי כל מי שמעמיק בשכלו למצוא ההנהגה טובה והדרך הטוב בכל דבר, הנה הוא דבק בש"י

בלי ספק, כענין שנאמר 'משכיל על דבר ימצא טוב' ואין 'טוב' אלא הקב"ה. וכנגד זה מי שמעמיק בשכלו ובמזמותיו למצוא הדרך הרע, הנה הוא דבק בס"א שהיא 'רעה שמורה לרעים'. וזהו ענין אמרו בכאן "הוי המעמיקים בה' לסתיר עצה והיה במחשך מעשיהם" כלומר: שמתרחקים מן האור של הקב"ה להסתיר את עצתם הרעה, ונדבקים בחשך של הס"א. (ישועת עולמים, ישעיה כט, כו)

*

כל העונשים הם תיקונים לכן לא יתכן שיהיו נצחיים

ענין מה שאומרים טפשי אומות העולם [הנוצרים] שהאלקים נפרע מן החוטא בפורענות נצחיי. הנה התשובה אל הטפשות שלהם היא בג' פנים: הא' הוא, שאינו מן הדין ליפרע בפורענות נצחיי על חטא זמניי. והב', שהיה נמצא בזה, שברא את העולם לנזק בריותיו ולא לתועלת שלהם, שהרי רובם חוטאים, והלא הכתוב אומר 'כי אמרתי עולם חסד יבנה', והתורה אמרה 'וירא אלקים את כל אשר עשה והנה טוב מאד', ואם היה כן ולפי סברתם היה 'רע מאד' ח"ו ולא 'טוב מאד'. והג', שזה היה דבר מגונה לאדון הכל, וחלילה לאל מרשע ושדי מעול, כי הוא ברא את היצה"ר באדם המביאו לחטוא, ואיך יבא ליפרע ממנו בפורענות נצחיי על חטאתיו, אם רוחו המחטיאו ניתן לו מבוראו. וזהו ענין מ"ש 'לא לנצח אריב ולא לעולם אקצוף כי רוח מלפני יעטוף ונשמות אני עשיתי' כלומר: הרוח המחטיא בא 'מלפני' שהוא מקליפת נוגה העומדת 'לפני' הקדושה כידוע, שהיצה"ר נמשך ממנה; ומה גם שהנשמות שהם מבריאה ירדו כאן בעולם העשיה שרובו רע, והחטאים רודפין אותו בעל כרחן, וזה סוד 'ונשמות אני עשיתי' כמ"ש במקום אחר. ואם כן מכל זה נראה בבירור טעותן של חכמי האומות שמיטפשים תמיד בסברותיהם הנבערות, אלא שהאמת הוא שהפורענות נמשך כל כך שנים כמו החטא או כפלים כענין שנאמר 'כי לקחה או

כפלים בכל חטאתיה', או שהעונש גדול והזמן קצר, **די שנדע כי המרחם העליון קץ שם לחשך ואין במחשבתו העליונה והנכונה אלא לעשות טוב לכל בריותיו ולא להתנהג עמהם באכזריות חמה ושטף אף**, כי הוא מתקן תמיד גם כשהוא מקלקל, לפי שכונתו '**לקלקל על מנת לתקן**' כי '**טוב ה' לכל ורחמיו על כל מעשיו**'. (ספר הליקוטים ח״א עמ׳ צד)

*

<u>המקוה לשמו ית׳ ניצל מן הצרה</u>

והנה כבר ידוע שכל צרה שבאה אל האדם היא מצד הקליפה, ועל ידי הקיווי בשמו ית' הוא ניצל ממנה [כי הוא ית' 'טוב'], **כי גדול כח הקיווי שמדביק הנברא בבוראו** ולא יבוש בצרתו, וז"ש 'גם כל קויך לא יבושו (תהלים תנינא, כה, ג)

*

<u>כל הטוב נמשך ממנו ית׳ וכל הרע מהרצועה לאלקאה</u>

"מלך על כל בני שחץ"... והקב"ה הודיעו והכתיבו לאיוב, כדי שידע שנברא זה הרשע להיות רצועה לאלקאה בה חייביא, ושכל הרע נמשך מצדו [של הרצועה] למי שראוי להתענש על ידו, כשם שכל הטוב נמשך ממנו ית' למי שראוי לקבל את הטוב, **כי טוב ה' לכל**, ולכן אין ראוי להתרעם על הנהגתו ית' ולהטיח דברים כלפי מעלה ח"ו, כי הלא בסדר נכון של המסדר העליון, טובה שמורה לטובים ורעה שמורה לרעים, ומה יתאונן אדם חי גבר על חטאיו, והאלקים עשה שייראו מלפניו. (׳מגלה עמוקות׳ איוב מא, כו)

*

<u>כל מה שנמשך ממנו ממנו ית׳ הוא חסד</u>

<u>העונשים הוא מצד הרשעים שמהפכים החסד לדין</u>

... חמש אותיות אלקים של בחינת השמרים אשר שם דבקותם של האומות ומצדם הפורענות שלהם. ונמצא **שאין רע יורד מלמעלה, כי כל הרע שמגיע אל הרשעים - ממקום**

דבקותם ממש, שהוא מן השמרים שלהם [של שמות אלקים] כמו שכתבנו. ואין להקשות מן המבול שארובות השמים נפתחו, ולא מפורענות סדום שנאמר בו אש וגפרית מאת ה' מן השמים. שכבר אמרו רז"ל, שכל אלו התחילו לירד מלמעלה בבחינת גשמי ברכה, וכאשר הגיעו למטה באויר התחתון אז נהפכו לכל מיני דינים ופורענות. דוגמת 'האלקים' של השמרים שהם בשוליהם של אלקים קדושים. ונמצא נכון וקיים מימרייהו דרבנן ש**אין רע יורד מלמעלה' כי הכל טוב בלי ספק בשרש העליון של הקדושה**, אלא שנהפך לרע ברדתו למטה מפני רעתם של התחתונים שמהפכים מדת הרחמים למדת הדין. ודא ברירו דמלה בלי ספק, כי האמת יורה דרכו ממה שכתוב בסמוך: 'כי צדיק ה' צדקות אהב ישר יחזו פנימו' כלומר: שהשי"ת הוא רב חסד מטה כלפי חסד, ואוהב להמשיך על בריותיו חסדים שהם 'הצדקות', ולא דינים ופורעניות, כי **לא ענה מלבו ויגה בני איש**, אלא שהוא 'ישר' ופלס ומאזני משפט בידו לשקול מעשיהם של התחתונים לתת לאיש כדרכיו וכפרי מעלליו, ולכן 'יחזו פנימו' כל בני עלמא להתנהג ביושר בכל ענייניהם, כדי שיהיו ראויים לקבל מן החסדים שלו ולהנצל מן הדינים ופורעניות שמתריסין כנגד עוברי רצונו, וז"ש: 'ישר יחזו פנימו'. (תהלים תנינא יא, ו-ז)

*

<u>הבורא נותן כבוד לשמו כשמרחם על כל ברואיו</u>

ואע"פ שאמרנו שהשי"ת הוא גדול חסד עם הצדיקים, מכל מקום הוא טוב לכל הבריות, כי הדין והפורענות שמביא על הרשעים הוא לתכלית טוב, דהא עיקרא דיליה 'מעצות מרחוק אמונה אומן' ואינו **מקלקל אלא על מנת לתקן**. וז"ש **טוב ה' לכל**, כי סוף סוף כל הבריות מעשה ידיו, ואם בני אדם חסים על שלהם אע"פ שמצאוהו ולא עשאוהו, כל שכן הבורא ית' שטרח להאציל ולהוציא את הכל יש מאין לתת כבוד

לשמו, ואיה כבודו אם היתה כונתו להשחית, לפיכך **ורחמיו על כל מעשיו** כתיב, כי מדת הרחמים של אדון הכל מתפשטת על 'כל מעשיו', שאלמלא היא לא יוכלו להתקיים מפני המאורעות הקשות המתרגשות לבא בעולם.

והסוד הוא, כי 'הטוב' של הת"ת ניתן אל היסוד שנקרא 'כל', בגין דאיהו סיומא דגופא דכליל שית בקרטופא חדא, וממנו מתפשט אל המלכות דאיהי רזא 'דמעשה' בכל דרגין דילה, דהיינו 'על כל מעשיו'. **ומכאן למדנו שאין רע יורד מלמעלה, אלא הבריות גורמין רעה לעצמן על ידי מעשיהם הרעים**, ואף כי מדת הרחמים העליונה מתעוררת תמיד להמתיק את דיניה, וז"ש **ו'רחמיו ע'ל כ'ל מ'עשיו**. ותראה שר"ת של המלות האלו עולה כמנין קו"ל, כי יש קול שמכרזת בכל יום ואומרת למדת הדין - תזכור את הרחמים, ועל ידי כך היא מתמתקת שלא תקפוץ לעשות את שלה באכזריות חמה ושטף אף, אלא הכל במיתוק שלא יחסר המזג כדי שהעולם יוכל להתקיים. (תהלים תנינא)

*

<u>צעקת ה' על חורבן בהמ"ק – הוא מצד חוסר הכלי להשפיע הטוב לברואיו</u>

ונקראת [השכינה] "נוה" שהם אותיות "הון" למפרע, לפי שכל הון הקדושה מתגלגל ויורד וניתן לה. והקב"ה שואג כארי על ירידת הנוה הזה ממקומו, כענין שנאמר: שאג ישאג על נוהו, לפי שנרחק ממנו כלי יקר הראוי לקבל את טובו להיטיב את ברואיו, כי אין חפצו של הטוב אלא להיטיב, כי **טוב ה' לכל ורחמיו על כל מעשיו**. (עת לחננה ב, עמ' 33)

*

רחמיו יתי מתפשט אפילו לצד הטומאה

גם אמרו: "רחמיך רבים ה'", לפי שמדת הרחמים מתפשטת בכל העולם אפילו לסטרין מסאבין דאינון רזא ד"רבים", **כי טוב ה' לכל ורחמיו על כל מעשיו**. (עת לחננה ב, עמי 177)

*

ישוב בי הפסוקים: בנפול אויבך אל תשמח – באבוד רשעים רנה

ואם תשאל התירוץ בענין אמרם ז"ל: מעשי ידי טובעים בים ואתם אומרים שירה, שנראה הפך אל הנזכר, שהרי הכל היה בדין ולכן אסור לומר שירה, ואם כן איה חסד ורחמים[1]. אלא הענין הוא, לפי שאינו דומה הדין בשעה שהוא הולך ונעשה, אל אשר כבר עשוהו. כי הדין בסופו אז נראה שהוא חסד, כי הכל הוא לתיקון בלי ספק, מה שאין כן הדין בתחלתו או בהעשותו, כי טוב אחרית דבר מראשיתו[2]. וזהו גם כן ענין הלשון הנזכר בכאן שהוא אומר "ונער" בלשון עבר – שכבר נגמר הדין, ואחר כך אמר "כי לעולם חסדו" שהוא מובן יפה ברזא דאמרן. וזה סוד גם כן אמרם ז"ל: בנפול אויבך אל תשמח. כי החכם אמר שאין לשמוח בשעה שנופל האויב, מן הטעם שאמרנו[3]. מה שאין כן כשכבר נפל ונתקן בשבירה, כי אדרבא אז הוא הענין: באבוד רשעים רנה שהוא ר"ת ברר [מצד הבירור והתיקון ישנעשהי], כי בסוף הדין כבר נגמר הבירור ואז הוא זמן הרנה והשבח, בהגלות שהכל היה לעשות חסד משפט וצדקה בארץ, כי באלה חפץ המאציל, ולא לעשות רשע ח"ו, **כי טוב ה' לכל ורחמיו על כל מעשיו**. (עת לחננה ג, עמי 333)

*

---

[1] **איה חסד ורחמים** – ונער פרעה וחילו בים סוף כי לעולם 'חסדו'.

[2] בזמן 'אחרית הדבר' אז נראה שהוא חסד, ולא בזמן העשותו, ולכן אין לומר אז שירה.

[3] ראה עוד ביאור משלי תנינא כט, ו'. וראה 'מזרח שמש' – ביאור יהושע י, יג, שמחלק בין אויב ישראל, לבין אויב מאו"ה.

טוב ה' לכל

<u>טוב ה' מתפשט בין לצדיקים בין לרשעים בין לישראל בין לאומות</u>

'זכר רב טובך יביעו' זהו יסוד אבא שנקרא 'זכר רב' ומתלבש ביסוד של הזעיר; וממנו 'הטוב' הגדול; שכל באי עולם משבחים עליו אל הש"י [ייביעו]; שעושה 'צדקה' עמהם לזון אותם ולפרנסם, וז"ש 'וצדקתך ירננו'. וזאת הצדקה הגדולה אינם מכירים אותה אלא ישראל עמו, אבל אומות העולם מקבלים את הטוב ואינם משבחים אל המטיב כי אם אל האלילים שלהם[1], ואעפ"י כן הש"י שהוא רחום וחנון זן ומפרנס לכל, מאריך אפו על טעותם, ועושה חסד עם כל בריותיו, וז"ש בסמוך 'חנון ורחום ה' ארך אפים וגדל חסד'. והראיה שהוא 'גדול חסד' כי 'טוב ה" מתפשט 'לכל', בין למולים בין לערלים בין לצדיקים בין לרשעים, ואפילו על הבהמות נוהג ברחמיו; ולכן צוה כמה דקדוקים על שחיטתן, וצוה גם כן 'אותו ואת בנו לא תשחטו ביום אחד', וצוה גם כן 'לא תקח האם על הבנים' אלא 'שלח תשלח את האם ואת הבנים תקח לך', וצוה גם כן לפרוק מעל החמור הרובץ תחת משאו. ולמדנו מכל אלו הציווים 'שרחמיו על כל מעשיו', וז"ש **טוב ה' לכל ורחמיו על כל מעשיו**, ולכן ההודאה לו 'מכל מעשיו' מאחר שבוראם מרחם עליהם, וז"ש 'יודוך ה' כל מעשיך' (תהלים רביעאה כת"י)

*

<u>יראת הרוממות – מתירא שיחדל השפעת טובו מלהגיע אליו</u>

"ויראו העם מפני ה'" שנתעוררו מפני היראה ממש כמ"ש. אלא שזאת היראה היא המשובחת - יראת הרוממות דוקא ולא יראת העונש, וז"ש שנתיראו מפני ה', הוי"ה דיקא ולא אלקים, לפי שנתיראו על הטוב שינטל מידם והוא סוד הוי"ה ממש, כד"א **טוב ה' לכל**, לפי שכל הטוב שיש בעולם בין

---

[1] **אבל 'אומות העולם'** וכו' **אינם משבחים** – לעיל בסמוך: שכל 'באי עולם' משבחים עליו אל הש"י. אולי מחלק בין 'באי עולם', ל'אומות העולם'.

בבחינת הדומם בין בבחינת הצומח בין בבחינת הבעל חי מדבר ובלתי מדבר - הכל הוא נמשך ומתפשט מזה השם בלי ספק, וזה סוד **טוב ה' לכל** ולכן נתיראו מזה שיחדל מהם, ולא על הרע שלא יגיע אליהם. (יארץ החדשה' חגי א, יב)

*

כל קלקול הוא הכנה לתיקון כמו חלקי האטום טרם התגלמו

כבר ידוע שהמאציל ית' מה שהוא '**מקלקל הוא על מנת לתקן**' נמצא שכל קלקול חדש הוא תיקון אל המקולקל, ולכן אמרו רז"ל: בכל מדה ומדה שהוא מודד לך הוי מודה לו במאד מאד, וחייב לברך על הרעה כשם שהוא מברך על הטובה, כי גם הרעה עצמה הוא קלקול המביא אל התיקון. וברזא גם כן אמר הכתוב בכל 'עצב יהיה מותר' והוא התיקון המתחדש על ידי הקלקול שהיה בתחלה. והוא סוד הפריואטיו"ן שהיתה קודם הצורה והחומר החדשים, וכלא רזא חרא לרואי השמש, כי גם הפילוסו"ף ראה מעט מן האמת כמאן דחזי מבתר כותלא. וסוד שבירת הכלים ונפילת המלכים ותיקונם אחר כך, הוא סובב כלו על זה הקוטב אם יעויין יפה בעין השכל ולחכימייא ברמיזא (ספר הליקוטים ח"א עמ' ש"י)

*

כל מעשיו ית' הם לתכלית תיקון לכן שמח בכולם

'והיה כאשר שש ה' עליכם להטיב אתכם וגו' כן ישיש ה' עליכם להאביד אתכם' וגו'. המשל בזה, למלך שיש לו היכל רעוע כעור ונוטה ליפול, שהוא שש בודאי כאשר יחריבנו לבנות במקומו אחר שיהיה נאה יותר ממנו וזה סוד אמרם ז"ל '**המקלקל על מנת לתקן שיעורו כמתקן**' כי כל מה שעושה המאציל ית' הוא לתכלית תיקון. ולכן הבועט ביסוריו או שאינו שומר את מצותיו, הוא מואס בתיקונו בלי ספק. ורזא דא 'וחוטאי חומס נפש'. וכמה נאים ומתוקנים דבריהם ז"ל

שאומרים 'כל מאן דעבדין מן שמייא לטב', כי הטוב והמטיב אינו פועל אלא לתכלית טוב, אע"פ שמראהו רע, כי טוב אחרית דבר מראשיתו. (ספר הליקוטים ח״א עמ׳ ש״י)

*

<u>דהע״ה אינו מתרעם על יסוריו כי ידע שהכל לתכלית טוב</u>

והנה הוא מזכיר בסמוך הטעם שנאלם בתוך צרותיו, וגם שבחר מעצמו את השתיקה ולא יפתח פיו, כי בודאי שהיה יכול לצעוק ולהתרעם ולהטיח דברים כלפי מעלה ח"ו מתוך צער ומתוך דוחק, כי גדל הכאב מאד ואין אדם נתפס על צערו, ואף על פי כן לא יצעק ולא ישא ולא ישמיע בחוץ קולו, לפי שידע נאמנה שהכל לתכלית טוב, ושופטו **מקלקל על מנת לתקן**, אף כי שהתיקון לא יתכן כי אם על ידי הקלקול. וברזא דא כתיב בסמוך (תהלים לט, י) 'נאלמתי לא אפתח פי כי אתה עשית' כלומר: לפי שאני ידעתי בעצמי שהשלמת ועשית כל התיקונים הצריכים להביא צדק עולמים על ידי צרותי דוקא, ולכן 'נאלמתי ולא אפתח פי'. (עת לחננה ג׳ 206)

*

<u>השי״ת מצד עצמו מוחל ואינו מעניש</u>

<u>העונש מגיע מצד בקשת רשות של המקטרג ממנו יתי׳ להעניש</u>[1]

ענין אמרם ז"ל 'דע מה למעלה ממך עין רואה ואזן שומעת וכל מעשיך בספר נכתבים', כונתם ז"ל לא על העין והאזן של הקב"ה בלבד, כי אדרבא **טוב ה' לכל ורחמיו על כל מעשיו**, ואם רואה ושומע הוא מוחל, וכל שכן שהוא טהור עינים מראות ברע והבט אל עמל לא יוכל. אלא כונתם ז"ל על עין ואזן של המקטרגים, שתמיד עומדים על האדם לראות מה

[1] רעיון זה הוא מאבני היסוד של כל כתבי רבינו, ומופיע רבות בסגנונות שונות. וראה ספר ׳דרך ה׳ לרמח״ל ח״ב, פ״ו, **אין הקב״ה דן את העולם בבחינת ידיעתו אלא בבחינת הסדרים שרצה וסידר לענין ... וממדת טובו יתי׳, שלא יתפוס בדין עד שיקטרג המקטרג**.

יעשה ולשמוע מה ידבר, כדי לקטרג עליו מכל הרע וליטול רשות להמיתו, כי כשם שיש עין ואזן טובים שעומדים על האדם לראות מה יעשה ולשמוע מה ידבר מן הטוב, כדי לזכותו וללמד עליו סנגוריא, כך יש כנגדם אזן ועין רעים העומדים עליו כדי לחייבו. וזהו ענין אמרם ז"ל: שממאה אנשים צ"ט מתים בעין הרע ואחד ממיתת עצמם, ואם רצונם בזה על עין הרע של האנשים, נראה שהוא דבר רחוק מן האמת, שהרי איך אפשר שיניח הבורא כח גדול כזה לעין הרע האנושי, והיו הכל נמסרים למיתה בלי עון ואשמה, חלילה לאל מרשע ושדי מעול. אלא הענין הוא כמו שפירשנו, כי העין הזה שממית הוא עין הרע של המקטרגים, שעולים להשטין ולקטרג למעלה על כל הרע שראוי לעשות לכל איש ואיש, **ונוטלים רשות בכח הקטרוג** להמית את החוטאים, שהרי הנפש החוטאת היא תמות. והרי כמה גדולים ונכונים דברי רבותינו.

וגם כשאמרו במשנה סתם 'דע מה למעלה ממך עין רואה ואזן שומעת' וגו' כונתם לרמוז אל הב' בחינות של העינים והאזנים טובים ורעים, כדי שישתדל האדם לעשות טוב, כי יש העינים והאזנים הטובים שרואים ושומעים כל הטוב ונכתב בספר החיים, כענין שנאמר 'אז נדברו יראי ה' איש אל רעהו ויקשב ה' וישמע ויכתב בספר זכרון לפניו ליראי ה' ולחושבי שמו'. וכנגדם יש העינים והאזנים הרעים שרואים ושומעים כל הרע ונכתב בספר המיתה להפרע מן החוטאים. ולכן יזהר האדם להתרחק מן הרע שלא להכביד עליו עבטיט ולא יהיה גורם רעה לעצמו.

גם מדברי רבותינו תראה שהקב"ה רב חסד ומרבה להטיב, וכל הרע מן המקטרג. שהרי הביאו מעשה מאליהו שאמר להוא מרבנן שנבעלו כמה בתולות בנהרדעא ביוה"כ, ושאל ממנו אותו החכם, הקב"ה מהו אומר, והשיבו 'לפתח חטאת רובץ', הרי שהקב"ה נוטה למחול לפי עצמו כי הוא ידע יצרנו

זכור כי עפר אנחנו, אבל המקטרג הוא שמבקש תמיד על הפתח העליון שהדין יקוב את ההר, ושופט כל האוץ צריך לעשות משפט על כל פנים, וזהו אמרם ז"ל שהתשובה היתה 'לפתח חטאת רובץ' לרמוז אל השתים אלה, שהם פתח הלידה ופתח המשפט, הא' גורם שראוי למחול, והב' מכריח שצריך להעניש. (ספר הליקוטים ח״ב עמ׳ תשכ״ב)

*

נתינת רשות לכחות הרע להרע נקרא כביכול שבא מאתו ית׳

'ורוח ה' סרה מעם שאול ובעתתו רוח רעה מאת ה''. וענין אמרו מאת ה', **לא שבאה מאתו ח"ו כי אין רע יורד מלמעלה** (ב"ר נא, ג) **אלא שנטלה רשות ממנו ית'**, כי הס"א אינה יכולה לעשות מאומה כנגד רצונו ית' ח"ו, בסוד: אם ישוך הנחש בלא לחש בפירושם ז"ל הידוע. אך אמנם לפי שבעל הרחמים אינו שוכח רחמיו אפילו בשעת הדין, כענין שנאמר: ברוגז רחם תזכור, לפיכך המציא תקנה לשאול להמתיק את דיניו על ידי הניגון שבא מן השמאל סטרא דליוואי, והוא המקום שהדין הטמא יונק ממנו, וכבר ידוע שאין הדין נכפה אלא בשרשו, לפיכך כתיב סמוך: 'ויאמרו עבדי שאול אליו הנה נא רוח אלקים רעה מבעתך יאמר נא אדוננו עבדיך לפניך יבקשו איש יודע מנגן בכנור והיה בהיות עליך רוח אלקים רעה ונגן בידו וטוב לך. ('מושיע חוסים' שמואל א, טז, יד)

*

רע ומר כביכול אצלו ית׳ להעניש הרשעים

ולא עוד אלא שגרם לצדיקו של עולם לעשות דבר שהוא כנגד רצונו, להביא כמה עונשים ופורעניות על ישראל, והוא דבר קשה מאד לפניו ית', **כי לא ענה מלבו ויגה בני איש**, שהרי כל חפצו של היסוד הקדוש אינו אלא להשפיע את הטוב, והרשע גורם שהוא מוכרח להביא את הרע. וזהו ענין אמרו בסמוך:

'גם ענוש לצדיק לא טוב'[1]. ונמצא סמיכות הענינים מובן יפה, כי לא די אל הבן הכסיל שהוא "כעס לאביו וממר ליולדתו" אלא שגורם ג"כ לצדיקו של עולם לענוש, והוא דבר שאינו טוב לו, ואדרבא רע ומר בהיותו כנגד טבעו וכנגד רצונו כמו שפירשנו. (משלי תנינא יז, כו)

*

<u>עשיית הדין הוא נגד רצונו יתי</u>

'תאות אדם חסדו' הסוד הוא, כי תאותו של אדם העליון שם מ"ה דיקא – סוד המלך הקדוש, אינה אלא לנהוג תמיד את חסדו עם בריותיו, ואם עושה דין הוא כנאנס לעשות כנגד רצונו מפני העונות שגורמים, **כי לא ענה מלבו ויגה בני איש**. (משלי תנינא יט, כב)

*

<u>מי שלא רואה שהיסורים שהשי"ת מביא הם לטובה – להחזירו למוטב</u>

<u>כאילו חושב על ה' שהוא עושה רעה ח"ו</u>

"ואני יסרתי חזקתי זרועותם" כלומר: 'ואני' - מפני שראיתי שהיו צריכים היסורין כדי להחזירם למוטב, לפיכך 'יסרתי' אותם, ועל ידי היסורין עצמם 'חזקתי זרועותם' שהם סוד חסד וגבורה - זרועות עולם, המעלים את הנדחים והסומכים את הנופלים והמקרבים את הרחוקים. 'ואני' נתתי כח לאלו הזרועות שיוכלו להחזיק בהם ולהעלותם על ידי היסורין שהבאתי עליהם, כענין שנאמר: ודרך חיים תוכחות מוסר. וכל מה 'שאני' חשבתי היה לטובתם, כד"א 'וחשב מחשבות לבלתי ידח ממנו נדח'. הרי שהפתאים האלו חסרי לב חשבוהו לרע להם, וזהו ענין אמרו "ואלי יחשבו רע" כי דבר זה ממש הוא שמתמיה יותר מן הכל - שחשבו על ה' רעה, והלא **טוב ה' לכל ורחמיו על כל מעשיו**, וכל שכן שירחם על

[1] **ענוש לצדיק** – היסוד הקדוש שמוכרח להעניש.

בניו יותר מן הכל, ואם כן איך יפול בלב אדם מחשבות רעות וזרות כאלו, שיביא הקב"ה יסורים על בניו ועל פועל ידיו לרעה ולא לטובה, חלילה לאל מרשע ושדי מעול, וזהו ענין אמרו דרך אתמהה "ואלי יחשבו רע". (ביאור הושע ז, טו)

*

<u>הקב"ה חס על ננוה מכח גילוי שם הוי"ה המתקן את הכל</u>

ומאחר שדרגא דא דהוי"ה הוא המתקן המחיה והמשמח את הכל בהראותו כצאת השמש בגבורתו, זהו הטעם שהוכיח הקב"ה אל הנביא הכועס בלשון הזה ממש שאמר לו: "ההיטב" חרה לך, ומלת היט"ב עולה כמנין הוי"ה שכונתו להגלות לתקן זאת הקליפה הגדולה [של ננוה] בסוד 'אדם ובהמה תושיע ה'', ואם [ר"ל: והאם] יחרה לו על זה ח"ו כי **טוב ה' לכל ורחמיו על כל מעשיו** בלשון אתמהה, וזה סוד "ויאמר ה' ההיטב חרה לך". (ספר ההשגחה' יונה ד, ה)

*

<u>עירוב הטוב ברע והרע בטוב – הוא לתיקון ישראל ואומות העולם</u>

...הרעים אוכלים מן הטובה אף על פי שאינה שלהם, והטובים נשדדים ונאנקים מצד הרעה, בסוד הקלקול והעירבוב שנפל לכאן ולכאן. ואין לו תקנה עד לקץ הימין שנעשה הבירור והצירוף הגדול על ידי המברר, והכל יחזור לשרשו ויכיר את מקומו, כי 'נדיב על נדיבות יקום ונבל נבלה ידבר', כי הטוב יורק בדרך ישר אל צד הטובה 'ולא יוסיף עצב עמה', והרע יתגלגל וירד אל האשפות. וזה סוד גם כן שיש מבני עמנו רעים וחטאים לה' מאד, בסוד התערבות הנזכר, וברזא דא כתיב 'ויתערבו בגוים וילמדו מעשיהם'. וכנגדם יש מאומות העולם הגונים ומתוקנים הרבה מאד, על ידי הטוב שנתערב בהם ותקן את רעתם. וכוונתו ית' היתה בזה כדי להושיע את הכל, ברזא דכתיב 'אדם ובהמה תושיע ה''. נמצא **שקילקל על מנת לתקן**, כי הרע ממרק את הטובים וגורם את

שלימותם, והטוב מתקן את הרעים ומדריכם בדרך טובה, כדי שיהיו ראויים להתגלגל ויהיו חוזרים אל הקדושה, וזה סוד: מלבן לנבל, מבני בניו של המן למדו תורה בבני ברק, מבני בניו של סיסרא למדו תינוקות בירושלים, מבני בניו של סנחריב למדו תורה ברבים, ורבים כיוצא באלו עד אין מספר **כי טוב ה' לכל ורחמיו על כל מעשיו**. (עת לחננה א, עמ' 530)

*

<u>טוב ה' יגיע בלי אמצעי וגם אל הקליפה המתוקנת</u>

... **טוב ה' לכל**, שטובו של הקב"ה יגיע אל היסוד המברר דאיהו רזא 'דכל' בלי שום אמצעי כלל ועיקר. ולא יהיה כבתחלה ההשפעה דרך המלאך משרת מט"ט שר הפנים, שגרם הערבוב של טוב ורע, בסוד 'אי לך ארץ שמלכך נער', אלא מרזא דקב"ה בכבודו ובעצמו, שהוא סוד עץ החיים, כלו טוב בלא רע כלל, ורזא דא: 'פרי צדיק עץ חיים'.

גם אמרו **טוב ה' לכל** משמע מזה שהטוב יהיה כללי גם אל הקליפה המתוקנת – 'ונוגה כאור תהיה' ברזא דכתיב אד"ם ובהמה תושיע ה'. וזה סוד **ורחמיו על כל מעשיו**, כי ירחם אפילו על הגרים הגרורים הנכנעים אל הקדושה, בתיקון השלם של העשיה שהוא התכלית המבוקש. וזהו הטעם, כי בתיקון הכל, בא ההודאה מן הכל, וזה סוד **יודוך ה' כל מעשיך**. (עת לחננה ג, 365)

*

<u>המקוה לשמו ית' ניצל מן הצרה</u>

והנה כבר ידוע שכל צרה שבאה אל האדם היא מצד הקליפה, ועל ידי הקיווי בשמו ית' הוא ניצל ממנה [כי הוא ית' 'טוב'], **כי גדול כח הקיווי שמדביק הנברא בבוראו** ולא יבוש בצרתו, וז"ש 'גם כל קויך לא יבושו (תהלים תנינא, כה, ג)

*

<u>רחמיו יתי יתעורר גם אל הגוים שיתפללו אליו בזמן הגאולה</u>

'פנה אל תפלת הערער', אלו ישראל שבזמן הגלות היו כערער בערבה שאין בו לא טעם ולא ריח, כך נאבד מישראל המקדש והמלכות, אבל בזמן הגאולה יקבל את תפלתם ויחזיר ['פנה'] להם את הכל. וגם אל הגוים שיתפללו אליו ית', שיתעוררו רחמיו עליהם לקבלם תחת כנפיו לא יבזה את תפלתם, כי **טוב ה' לכל ורחמיו על כל מעשיו**, וז"ש: 'ולא בזה את תפלתם'. 'תכתב זאת לדור אחרון', זהו הדור של הגאולה. 'ועם נברא יהלל יה', אלו הגרים שאז יהיו נחשבים כ'עם שנברא' מחדש, לפי שקודם לכן לא היו נחשבים כלום ממנו ית', כענין שנאמר: כל הגוים כאין נגדו; אבל אחר שנתקנו כראוי יחשבו גם הם להשגיח עליהם ולהטיב אליהם כישראל עצמן, והם יהללו שם י"ה דוקא שהוא שמו של אבא עילאה, מאחר שהש"י נהג עמהם כאב לרחם עליהם ולקרבם אליו, מפני 'שיראו' ממנו; ורוח הקדש צווחת: 'כרחם אב על בנים' שהם ישראל שנקראו בנים למקום, 'ריחם ה' על יראיו' שהם הגרים שהיתה יראתו על פניהם וקיבלו עול מלכות שמים עליהם. וז"ש: 'ועם נברא יהלל יה'. (תהלים תליתאה כת"י)

*

<u>טובו יתי נותן כח לסבול צער המיתה</u>

'תוסף רוחם יגועון ואל עפרם ישובון' ואם נרצה לבאר 'תוסף רוחם' מלשון תוספת, גם זה פירוש נכון ואמיתי, כי בשעת מיתה מוסיפין רוח אל האדם כדי שיוכל לסבול את צער המיתה, כי **טוב ה' לכל ורחמיו על כל מעשיו** כתיב. ותראה דוגמת זה בנר דלוק, כי טרם יכבה מוסיף אור על אורו וידעך מיד. (תהלים תליתאה כת"י)

מדת הרחמים – שם הוי"ה ב"ה מוחל עונות נעורים

ה' נוהג בחסד הפשוט עם רשעים להורות להם הדרך הטוב

'זכור רחמיך ה", כי שם הוי"ה מדת הרחמים כידוע. ומ"ש 'וחסדיך כי מעולם המה', שהרי אפילו לרשעים הגמורים כמו שהיו אנשי דור המבול, המתין להם הש"י עד עשרה דורות להודיע כמה ארך אפים לפניו, וכל שכן שראוי לו להתנהג במדת החסד עם דורות אחרים שאינם רשעים כמותם. וכל שכן וק"ו שהוא צריך למחול אל העונות והפשעים שעשו בני אדם בימי נעוריהם, שלטעם זה כתוב בסמוך 'חטאות נעורי ופשעי אל תזכור כחסדך זכור לי אתה למען טובך ה", כי השם הקדוש הזה הוא בעמודא דאמצעיתא דאיהו קו 'היושר' שאין בו שום אחיזה אל הרע [כמו שיש לקוי ימין ושמאל]. ולכן **טוב ה' לכל.** ואפילו לרשעים יורה להם הדרך הטוב שיסורו מרשעתם וישובו אליו ['ידרך ענוים במשפט וילמד ענוים דרכו'] כמו שאמר הנביא 'דרכיו ראיתי וארפאהו ואנחהו', כי אינו חפץ ברעתם ח"ו. ואם הוא נוהג כן בחסד פשוט עם הרשעים כל שכן שינהוג זה עם הענוים, כי בדין הוא לסייעם אל קרבת אלקים מאחר שהם חפצים בה וכל מגמתם להגיע אליה. (תהלים רביעה כת"י, מזמור כה, ו-ט)

*

גדולי אומות העולם שמתקרבים אל הקדושה מגינים על כל האומה שלהם – מצד טובו ורחמיו יתי'

'נדיבי עמים נאספו' אלו הטובים של העמים 'שנתנדבו' בלב שלם להתדבק עם הקדושה, ולכן נתקבלו 'ונאספו' ממנה וזכו לחסות תחת כנפי השכינה. ונקראים 'עם אלקי אברהם' כי אברהם היה הראשון שנתעסק לגייר את הטובים שבדורו, וכאילו גם אלו מתגיירים על ידו, כי תולים את הזכות במי שהיה הראשון להורות את הדרך אל הטועים להכיר את בוראם. ועוד, שאברהם - סוד החסד המקרב את הרחוקים, ברזא דימין מקרבת, ולכן תראה שהמלות האלו ע'ם א'לקי

א'ברהם ר"ת עולה כמנין חס"ד לרמוז אל הנזכר. ומ"ש 'כי לאלקים מגני ארץ מאד נעלה' ר"ל כי כאשר הגדולים של אומות העולם מתנדבים מאליהם להתקרב אל הקדושה, כביכול הוא 'מתעלה' על ידיהם, לפי שנותנים כבוד לשמו, וכל שאר הגוים נגררים אחריהם, כי כלם הולכים אחרי הראשים שלהם כמו שכל איברי הגוף הולכים אחרי הראש, ואלו הראשים נקראים 'מגיני ארץ' לפי שמגינים על המון עם 'הארץ' שלהם שלא ילכו בתהו ויאבדו - **כי טוב ה' לכל ורחמיו על כל מעשיו.** (תהלים רביעה כת"י)

*

<u>טוב ה' לכל – אפילו לעוברי רצונו</u>

וכבר ידוע שהמזמור הזה ['תהלה לדוד'] שנזכר בו 'הטוב והצדקה' שהיה עושה הש"י לדוד בכל יום, אינו נשכח ודאי, לפי שאומרים אותו כמה פעמים בכל יום, לפיכך כתיב 'זכר רב טובך יביעו וצדקתך ירננו'. וגם 'מרננים' אותו [בהוה, נוסף על הזכרון], לפי שהוא משגיח גם כן על כל 'הצדיקים' כפי מדרגתם, וזהו הטעם שאמר 'וצדקתך' ירננו; כי הש"י או במתנת 'חנם' או דרך 'רחמים' מאריך אפו ועושה חסד לכל בריותיו, וז"ש 'חנון ורחום ה' ארך אפים וגדל חסד, והראיה, ש**הוא מאריך אפו על אומות העולם שעובדים ע"ז**, ונמצא שהוא 'טוב לכל' ואפילו לעוברי רצונו, וז"ש: **טוב ה' לכל ורחמיו על כל מעשיו**. (תהלים חמישאה כת"י)

*

<u>החכם שיודע שהכל במשפט צדק מתבונן שהכל לתכלית חסד</u>

ואמנם הטפשים חסרי לב שאינם 'מבינים' כלום בדרכי ההנהגה העליונה, כשרואים השינויים הנזכרים בעניני העולם, תולים אותם אל המקרה, וזה גורם אליהם שעומדים בקלקולם ואינם עוזבים את מעשיהם הרעים. אבל החכמים שיודעים שהכל במשפט וצדק ממנו ית', לא יפלא בעיניהם

בראותם דקב"ה עקר דיורין ואותיב דיורין, לפי שנודע להם 'בחכמתם' **כי כל מה שהוא עושה בעולמו אינו אלא לתכלית 'חסד', ואינו מקלקל אלא על מנת לתקן**, כי הוא מקלקל את הרשעים כדי לתקן את הצדיקים, שהם הראויים 'לחסד' השם ולישועתו לפי שמקיימין את העולם, מה שאין כן הרשעים שמאבדין את העולם. וז"ש: 'מי חכם וישמור אלה ויתבוננו חסדי ה''. (תהלים תליתאה כת״י)

*

<u>פורענות האומות לע״ל יהיה לתיקונם – שיכנעו</u>

<u>ועל ידי זה יזכו לחסות תחת כנפי השכינה</u>

'כי אקח מועד אני מישרים אשפוט' כלומר: שלכל זמן ועת לכל חפץ תחת השמים, ויבא זמן ישועתם של ישראל ופורענותם של אומות העולם, ואז יהיה תיקון העולם בשלמות, שעליו נאמר: 'נמוגים ארץ וכל יושביה אנכי תכנתי עמודיה סלה'. ויש לדקדק שהכתוב אינו אומר נשחתים או נאבדים ארץ וכל יושביה, אלא 'נמוגים' שר"ל נכנעים בתכלית ההכנעה. לפי **שאין כונתו ית' אלא לקלקל על מנת לתקן**, כי אפילו אומות העולם באותו הזמן יזכו לתקנתם על ידי קלקלתם, שהרי הטובים שבהם יזכו לחסות תחת כנפי השכינה ויהיו עבדים לישראל. (תהלים חמישאה כת״י)

*

<u>עלי הכהן ידע שענשו הוא לטובתו בהיותו טוב בעיניו יתי׳</u>

... וסוף סוף 'עלי' היה צדיק וחכם ויודע הוא דכל מאן דעבדין מן שמיא לטב, לפיכך כתיב (שמואל א, ג, יח): 'ויאמר ה' הוא הטוב בעיניו יעשה' - כי מה שהוא טוב בעיניו ית' 'הוא טוב' בלי ספק, אע"פ שנראה רע בעיני הבריות[1], **כי הוא מקלקל על מנת לתקן**. וכבר ידוע כי מה שהוא טוב לתיקון השכינה הוא

[1] עונשו של עלי ומשפחתו.

טוב גם כן אל הבריות, שהם איברי השכינה, ולכן אמר: הטוב בעיניו יעש"ה שעולה כמנין שכינ"ה. ומה גם שהמלות האלו ה'טוב ב'עיניו י'עשה ר"ת עולה כמנין טו"ב, ונמצא שיש כאן ב' פעמים טוב, דהיינו טוב למעלה [לתיקון השכינה] וטוב למטה [לבריות], ומי יאמר לו מה תעשה, **כי טוב ה' לכל ורחמיו על כל מעשיו**. (שמואל תנינא כת"י)

*

<u>התורה ניתנה לרפואת הנפש ומכל שכן שמגין שלא יבוא המחלה</u>

כבר ידוע שניתנה התורה מאת המרחם העליון להנאתן ולטובתן של הבריות, וכדי שיתוקנו מקלקולם וישיגו את שלימותם. והנה **גם העונשים והמיתות שהם המר היוצא ממנה, כלם לתכלית טוב**, כי הם רפואות אל הנפש החוטאת, וכאשר [-וכמו] הרופא אומר אל החולה צריך שתשתה זה הסם אף על פי שהוא מר כדי שתתרפא מתחלואיך, כי זה המר יביאך בסופו אל מתוק הבריאות. וזה סוד: והיה אם שמוע תשמע לקול ה' אלקיך וגו' כל המחלה אשר שמתי במצרים לא אשים עליך כי אני ה' רופאך, כלומר: אני הוא שרופא לך מתחלואי נפשך על ידי המצות והחקים האלה, שהם ממש הרפואות המביאות הנפש אל הבריאות שהיה רחוק ממנה בתחלה, ואם כן איך אשים המחלה אם אדרבא אני נותן לך הרפואה. וזהו ענין מ"ש: שומר מצוה לא ידע דבר רע. שאם המצוה עצמה הוא דבר טוב ומרפא לכל דבר רע, איך אפשר שהשומר אותה ידע דבר רע. וענין מה שכתבנו שהעונשים והמיתות הם הרפואות המרות המקלקלות על מנת לתקן, זה סוד האמור אצל עכן: יעכרך ה' היום הזה, ושם פירשו רבותינו, היום הזה אתה עכור ואי אתה עכור לעוה"ב[1]. כשם שהלוקח את

[1] **אי אתה עכור לעוה"ב** – מחמת "כי היום הזה אתה עכור" – רפואה מרה על מנת לתקן.

סם הרפואה הוא עכור ביום שלוקחו אבל אינו עכור אחר כך בימים הבאים, שאדרבא הולך ומתרפא על ידי הסם שלקח, ורפואות תעלה יש לו ממנו ולכל בשרו מרפא. (עת לחננה, א, עמ' 805)

*

<u>הד' מצבים של הצרה – היו לתכלית הטוב והחסד</u>

"מי חכם וישמור אלה" חוזר על כל הענינים הנזכרים במזמור הזה (ק"ז), שהחכם יסתכל ויעיין בהם 'ויבין' מענינם ['ויתבוננו חסדי ה"], **שכל מה שעושה הקב"ה עם ברואיו, הכל הוא לתכלית טוב ולחסד פשוט, ואם הוא מקלקל כונתו על מנת לתקן**, צדיק ה' בכל דרכיו וחסיד בכל מעשיו[1], אל אמונה ואין עול צדיק וישר הוא, משפטי ה' אמת צדקו יחדיו. (עת לחננה ב, עמ' 557)

*

<u>מהפיכת פניו יתי' נגרם השבירה שתכליתו התיקון</u>

וענין אמרו [ואתה זנחת] "ותמאס" (תהלים פט, לט), כי המאיסה היא ממש בראות דבר נתעב ומשוקץ, שאז הרואה הופך את פניו שלא לראותה. כך ההסתרה העליונה של בחינת הפנים, היא בהיות הרבה פגמים בדרגין תתאין, ואז הרואה העליון הופך את פניו שלא לראותם [את הספירות הפגומות], כי הוא טהור עינים מראות ברע. ומזאת הפיכת הפנים נמשך [למטה] כל הקלקול ח"ו. **והוא לתכלית טוב כי מקלקל על מנת לתקן**, והשבירה[2] היא להשלים את הטהרה. (עת לחננה ג, עמ' 96)

*

---

[1] ויתבוננו 'חסדי' ה' – הצרה היה לתכלית חסד.

[2] **והשבירה** – מצד "זנחתנו פרצתנו", היינו הזניחה גורם לפרצתנו – השבירה, וכנ"ל בליקוט כתורת ד"ה: כל מה שאינו טוב וכו'.

כל מה דעבדין מן שמיא לטב – 'לתכלית' טוב

טוב ה' לבל ורחמיו על כל מעשיו מכאן אמרו רז"ל, לעולם יהא אדם רגיל לומר על כל מה שבא עליו: **כל מאן דעבדין מן שמייא לטב, כי אין רע יורד מלמעלה ח"ו**, והייסורין אל האדם באין לתמרוק עונותיו, ונראים רעים והם לתכלית טוב. והוא הנזכר, כשם שהחולי בגופו של אדם אינו כי אם התאזרות חיל הטבע כנגד הליחות המותרות שמתרבות בתוך גופו של אדם ואורבות לו ומבקשות רעתו, והטבע נאזר בגבורה להוציאם החוצה להציל את הגוף מן הלחץ אשר האויבים הנזכר לוחצים אותו ולהסיר מחלה מקרבו - כך הייסורין נראין כאויבים, והם אוהבים את האדם אהבה שלמה ואמיתית שהיא אהבת הנפש ולא אהבת הגוף, כי האוהב את הגוף אוהב היצה"ר ונותן לו כח בחולשת כחות היצה"ט. וזהו שאמר החכם 'חושך שבטו שונא בנו', כי הוא שונא את עצמותו ואוהב את מכסהו [הגוף, הבשר] 'אך בשרו עליו יאהב[1] ונפשו עליו תאבל', כי לא לקחה מוסר בימי נעוריה [לבן יתאבל על 'הנפש'], 'ואהבי שחרו מוסר', כי 'נאמנים פצעי אהב', ואין אוהב טהור לב ואב יותר רחמן כאבינו שבשמים אשר הכה אותנו הוה על הוה כמה פעמים הכה ופצוע, אך הכל לטובתנו לחזק את זרועותינו, וכדי שניתן את שמננו על ידי כתישה, וכמ"ש 'מוסר ה' בני אל תמאס ואל תקוץ בתוכחתו כי את אשר יאהב ה' יוכיח וכאב את בן ירצה'. (ספר הליקוטים ח"א עמ' ש"ז)

*

רע שהוא לתכלית טוב – אינו רע באמת

הרע של הס״א הוא רע מתחילתו ועד סופו

... ואולי שהנביא עצמו בתחלה כשטעם את מרירות הדינים שלה, היה מסרב וממאן להניח לה מקום להתפשט כראוי בכל בני מעיו, כמו שעושים החולים כשטועמים את הרפואות

[1] בפסוק כתוב: עליו 'יכאב' (איוב יד, כב).

המרות, ולכן אמר לו השי"ת 'ויאמר אלי בן אדם בטנך תאכל ומעיך תמלא את המגילה הזאת אשר אני נותן אליך' כלומר: **מאחר שנתינתה ממנו ית' היתה לטובה בלי ספק, שהרי אין רע יורד מלמעלה**. ואין להקשות, שזה היה רע ומר - והיה יורד מלמעלה. שהרי אינו נקרא רע באמת אלא מה שהוא רע מתחלתו ועד סופו שאין בו תוחלת שיהפך לטוב, כמו שהוא הרע של הס"א. אבל הבא מן הקדושה, אע"פ שהוא רע לפי הנראה הוא טוב לפי האמת בלי ספק, מאחר שהוא לתכלית טוב. וגם סופו טוב, בסוד 'את והב בסופה'. וזהו הטעם שגם הנביא הזה כשנתישבה בפיו דבר השם אז נהפך לו המר למתוק כענין אמרם ז"ל: שהצדיקים תחלתן יסורין וסופן שלוה, תחלתן מר וסופן מתוק. וז"ש 'ואוכלה ותהי בפי כדבש למתוק'. (ימלכת כהנים יחזקאל ג, ג)

*

<u>העונשים הם הפגמים עצמם שיורדים ממקום אחיזתם על ראש החוטאים</u>

והנה כבר כתבנו למעלה שהפגם של אותם הרשעים [אנשי סדום] הגיע עד מדת הת"ת דאיהו שמשא דבי עילאי, ולכן המתין השי"ת להביא עליהם את פורענותם כאשר גוף השמש יצא על הארץ, לרמוז אל השמש העליון שיצא מנרתקו ברעם גבורותיו להמטיר על רשעים פחים אש וגפרית ורוח זלעפות מנת כוסם, וז"ש: השמש יצא על הארץ ולוט בא צוערה וה' המטיר על סדום ועל עמורה גפרית ואש; 'וה'' – הוא ובית דינו, שהרי השי"ת אינו פועל כלום בתחתונים כי אם על ידי המלכות שהיא סוד בית דינו ממש. אבל עיקרו של הפורענות נמשך משם הוי"ה דיקא מהיכן שהגיע פגמם של אותם הרשעים, שהורידו השי"ת על קדקדם, והמלך וכסאו נקי[1].

[1] הוריד פגם הת״ת עליהם, והמדרגה העליונה נשארה נקיה – **והמלך וכסאו נקי** (שמואל ב׳ יד, ט).

וזהו הטעם שחזר ואמר: מאת ה' מן 'השמים', לרמוז שעיקרו ושרשו של הפורענות היה ממדת הת"ת דוקא דאיהו רזא דשם הוי"ה בבחינת העצמות, ורזא ד'שמים' בבחינת הכלי המחזיק את העצמות בתוכו[1]. ואם תאמר: והלא אמרו רז"ל שאין רע יורד מלמעלה, ואם כן איך ירד עכשיו על אלו הרשעים. התירוץ לזה דע, כי **אין רע יורד מלמעלה לפי טבעו של המקום שכלו טוב מצד עצמו**, אבל אם התחתונים פוגמים בו על ידי הרע שלהם, **הפגם עצמו הוא שיורד עליהם לבסוף**. כי לא לחנם השי"ת נקרא 'נושא עון' אלא לפי שהוא נושא וסובל זמן ארוך פגמם של החוטאים, אבל לבסוף כשאינם חוזרים בתשובה הנה הוא משליכו על קדקדם כדי לנקות ולטהר את הקדושה עצמה מפגמם של התחתונים, כענין שנאמר: ישוב עמלו בראשו ועל קדקדו חמסו ירד. (אור עולם בראשית יט, כג-כד)

*

<u>הרע אינו יורד מלמעלה</u>

<u>בהסתרת פני טובו הרע מתחזק ועושה פעולתו</u>

דע כי אין רע יורד מלמעלה ח"ו, אלא 'והסתרתי פני מהם והיה לאכול'. והטוב הוא להפך, כי יאר ה' פניו אליך ויחונך. ופניתי אליכם וגו' והרביתי אתכם. 'באור פני מלך חיים'. וביום רעה ח"ו בהסתרת פניו, הטוב נחלש והרע מתחזק. וזהו שאמר הכתוב: 'בשצף קצף הסתרתי פני רגע ממך' כלומר: ש**הקצף נגלה כשהטוב נסתר**, וכן להפך, כי גם העטלפים יוצאים בשקיעת החמה, והתרנגול שמח בזריחתה. ויותר בבירור אמר הנביא עצמו: 'בעון בצעו קצפתי ואכהו הסתר

כללא בכתבי רבינו: כל העונשים הם טהרת דרגין עילאין מאחיזת טומאת העונות שנאחז בהם, וכמ"ש בהמשך: 'כדי לנקות ולטהר את הקדושה עצמה מפגמם של התחתונים'. (וכ"ה כמ"פ במחזור רמח"ל).

[1] מתיישב בזה ב' תמיהות שהעירו המפרשים: א – הכפלות – וה' המטיר - מאת ה'. ב – מן השמים מיותר, וכי ס"ד שמן הארץ המטיר.

ואקצוף' כלומר: נסתרתי ויצא הקצף, 'כי קצר המצע מהשתרע' (שם כח, כ). וכי יקום אלקים יפוצו אויביו וינוסו משנאיו מפניו. (נספח לישעיה תנינא, נז, יז)

*

כל הדינים הם מצד כינויי השמות ולא מצד שם העצם ב"ה

'כי כה אמר ה' הנה כנשר ידאה ופרש כנפיו אל מואב' (ירמיה מח, מ), זהו רמז אל הדין שימהר לבא עליהם כאשר ידאה הנשר. וכבר ידוע שהדין - מן הכנויים שהם סוד 'הכנפים' - לבושים אל השמות, ולכן אמר 'ופרש כנפיו', שהרי **מן השמות עצמן אינו בא הדין בסוד אין רע יורד מלמעלה** (ימרפא לשון' ירמיה)

*

הרע עולה מן התחתונים בעונותיהם ונאחז למעלה בקדושה

ולכן נחשב כאילו יורד מלמעלה

בענין אמרם ז"ל (ויק"ר פ' ל"ה): שהסייף והספר ירדו כרוכים מן השמים, יש להקשות, והלא אין רע יורד מלמעלה. והתשובה על זה כמו שתירצו רז"ל במסכת תענית פ' מאימתי (ט, ב), על מי גשמים שהם מימי אוקינוס, והלא נאמר 'משקה הרים מעליותיו'. אלא כיון דסליקו להתם כמאן דאתו מהתם דמו. כך הענין בכאן ממש כי 'הספר' הוא היסוד, 'והסייף' הוא חרבו של עשו, והיסוד שהוא הטוב יורד מן השמים דוקא, אבל **הסייף שיורד כרוך עמו הטעם הוא, מפני שעלה לשם, כי נתגבר לעלות מפני עונות התחתונים** ונתאחז בקדושת היסוד, ולכן הוא יורד כרוך עמו, בסוד 'על מצות ומרורים יאכלוהו'. אבל בהגלות אורו של הקב"ה עליו, מיד 'חרבם ['הסייף'] תבא בלבם' מדה כנגד מדה, כי 'חרב פתחו רשעים' וגו'. וז"ס 'אם תגביה כנשר' האמור בעשו, 'והנשר' הוא היסוד, והיסוד עליתו עד אל הדעת במקום החסדים המגולים שהם

הכוכבים, וז"ס 'ואם בין ככבים שים קנך משם אורידך נאם ה", הוי"ה דיקא ברזא דאמרן. (ספר הליקוטים ח״ב עמ׳ תשל״ז)

*

<u>השי״ת לא ברא את העולם כי אם לעשות חסד</u>

<u>מכל עון נוצר ממנו משחית לצער את בעליו</u>

איוב לד, י-טו) ולא עוד אלא שאין רע יורד מלמעלה, אבל פעלו של אדם הוא שישלם לו, כי מכל עון נוצר ממנו משחית לצער את בעליו, וז"ש: **לכן אנשי לבב שמעו לי חלילה לאל מרשע ושדי מעול כי פועל אדם ישלם לו וכארח איש ימציאנו** כלומר: אם רצה ללכת ['וכארח איש'] בדרכי חשך מוליכין אותו ממש באותם הדרכים, והוא היה שגרם רעה לעצמו; ואין לו שום תרעומת עליו ית' 'שהרשיעו' שלא כדין, כי אדרבא השי"ת חפץ חסד הוא, והחוטא הוא שהרע לעצמו

במעשיו הרעים, וז"ש: **אף אמנם אל לא ירשיע**. והאמת הוא בלי ספק שהשי"ת גוזר את הכל, אבל אין עיוות הדין בגזרותיו ח"ו, וז"ש: **ושדי לא יעות משפט**, כי הוא אינו גוזר על האדם אלא כפי מעשיו, ולכן מה יתרעם הרשע אם יראה לבסוף שישוב עמלו בראשו ועל קדקדו חמסו ירד.

כי מי צוה אל השי"ת לברוא את הארץ [הלזה] השפלה. ומי הכריחו להכין תבל ויושבי בה. אלא הכל מצד החסד, כדכתיב: אמרתי עולם חסד יבנה (תהלים פט, ג). ואם כן איך עליו יחשבו רע שיחפוץ לעשות דין, אם לא ברא את העולם כי אם לעשות חסד, וז"ש: **מי פקד עליו ארצה ומי שם תבל כלה**. (איוב תנינא כת״י ל״ד, י-יד)

*

טוב ורע – ב' סדרים שהוכנו מתחילת בריאת העולם

האדם עצמו ממשיך אותם על ידי דבקותו באחד מהם

המאציל ית' התקין כבר מתחילת בריאת העולם, בין סטרא דטוב בין סטרא דרע, בסוד: גם את זה לעומת זה עשה האלקים, ומי שעושה טוב מתדבק בסיטרא דטוב, וכן מי שעושה רע מתדבק בסיטרא דרע. ונמצא, שהאדם הוא גורם לעצמו הטוב והרע כפי מעשיו, ואינו "מפי עליון", אלא מן האדם עצמו, כי הוא בעל בחירה, וטובה שמורה לטובים ורעה שמורה לרעים. ולכן אין לו להתרעם על המאציל ית' כשיבא עליו את הרע, כי הוא גרם אותו לעצמו מפני מעשיו הרעים. וז"ש בתחלה "מפי עליון לא תצא הרעות והטוב" ותכף סמיך ליה "מה יתאונן אדם חי גבר על חטאיו". (ילקוט תנחומין' איכה ג, לט)

*

הקב"ה שימח את מצרים בצאת ישראל מתוכם

רבינו מביא מדרש תהלים ק"ה: שמח מצרים בצאתם. אמר ר' ברכיה משל לבעל בשר שהיה רוכב על החמור, חמרא מסכי אימת נחית ליה מיניה ואיהו מסכי אימת ניחות מן חמרא, כיון דנחת ליה חדי גברא וחדי חמרא, ולית אנן ידעי מאן חדי טפי, כך כשהיו ישראל במצרים היו המכות באות על המצרי' והיו מקוים המצריים אימתי יצאו ישראל וישראל מקוים אימתי יגאלנו הקב"ה, כיון שנגאלו התחילו אלו ואלו שמחים ואין אנו יודעים מי שמח ביותר, ממה שאמר דוד 'שמח מצרים בצאתם', אנו יודעים שמצרים שמחו ביותר, עכ"ל. [ורבינו מוסיף] ומכאן ראה רחמיו של הקב"ה, ששמח את ישראל ושמח גם את מצרים **כי טוב ה' לכל ורחמיו על כל מעשיו**. (כת"י משנת תע"ח)

*

השכינה ריחמה על נינוה – כאילו היו בניה ממש

"ואני לא אחוס על נינוה העיר הגדולה" וגו', "אני" דא שכינתא, 'מחצתי ואני ארפא', ואם אתה חסת על חלק ממנה הנוגע לחלקך שלא עמלת בו ולא גדלתו, אני לא אחוס על כלה שעמלתי בה וגדלתיה, וזה סוד: "נינוה העיר הגדולה" דייקא, שנגדלה באורות השכינה והשכינה סובלת את עמל החצונים בהיותם תמיד כרוכים בעקבה 'ועמל הכסילים תיגענה', ואעפ"כ היא אוהבת אותם מפני שטורחת כל כך בעבורם. והמשל בזה אל האבות שאוהבים יותר את הבנים הרעים מן הטובים, והטעם הוא, מפני שהיה להם טורח וצער גדול בגידול הבנים הרעים, מה שלא היה כל כך בגידול הטובים. והשכינה אומרת רמז לזה: תחת אהבתי ישטנוני ואני תפלה, שהם שוטנים תמיד ומקטרגים והיא אוהבת אותם ומתפללת עליהם, מפני העמל והטרח שהיו לה בעבורם, וכאילו היו בניה ממש, מפני שיש להם הרבה מניצוצות הקדושה שהורדו אליהם כדי להחיותם ולתקנם, ולכן חסה עליהם מלפסקם כאילו היו צאצאי מעיה. וזה סוד "נינוה", נין-ו"ה, כאילו היו בנים לקב"ה ושכינתיה, מן הטעם שאמרנו. (ספר ההשגחה' ביאור יונה, ד, י-יא)

הבוטחים בה' נדבקים בו – ומשם מקור כל החסדים

ר'בים מ'כאובים ל'רשע ר"ת עולה כמנין ר"ע, כי **כל המכאובים באים מצד הרע של הקליפה.** ו'הבוטח ב'ה' ח'סד י'סובבנו ר"ת עולה כמנין הוי"ה, כי כל החסד והטוב נמשך ודאי מן השם הקדוש הזה בסוד **טוב ה' לכל** כי הוא המקור העליון של כל החסדים ושל כל הטובות, ולכן הצדיקים הדבקים בו [בשם הוי"ה המקור של הטוב] **ישמחו ויגילו וירננו כל 'ישרי' לב, כי צדיק 'וישר' הוא.** (תהלים חמישאה, לב, י)

*

<u>טוב ה' לכל – כי גם מה שנראה רע הוא מתיקוני השכינה</u>

(שמואל א, ג, יח) ... **וידע** [עלי שנבואת שמואל על הפורענות] **נאמנה** שהשי"ת היה המדבר עמו, ולכן אמר 'ה' הוא', וסוף סוף עלי היה צדיק וחכם ויודע הוא דכל מאן דעבדין מן שמיא לטב, לפיכך כתיב: 'ויאמר ה' הוא הטוב בעיניו יעשה', כי מה שהוא טוב בעיניו ית' הוא טוב בלי ספק, אע"פ שנראה רע בעיני הבריות, כי הוא מקלקל על מנת לתקן. וכבר ידוע כי מה שהוא טוב לתיקון השכינה הוא טוב גם כן אל הבריות, שהם איברי השכינה, ולכן אמר: הטוב בעיניו יעש"ה שעולה כמנין שכינ"ה. ומה גם שהמלות האלו ה'טוב ב'עיניו י'עשה ר"ת עולה כמנין טו"ב, ונמצא שיש כאן ב' פעמים טוב, דהיינו טוב למעלה וטוב למטה, ומי יאמר לו מה תעשה, כי **טוב ה' לכל ורחמיו על כל מעשיו.** (שמואל תנינא כת"י)

*

<u>קטרוג החצונים מעלים על מדת רחמנותו שלא תוכל לפעול בתחתונים</u>

(פ' תשא, לב, יד) 'וינחם ה' על הרעה אשר דיבר לעשות לעמו' ... אבל עדיין יש לדקדק בכאן: מהו ענין הנחמה אליו ית', כי בודאי רחמנותו על ישראל היתה יותר גדולה כמה פעמים מרחמנותו של משה, ואף כי הוא שנתן בפיו של משה סדר התפלה שהיה צריך לעשות, כי הכל ברוח הקדש ממנו ית', ואם כן איך הוא צריך לתפלתו כדי להנחם. אבל סוד הענין דע, כי כשישראל חוטאים, מיד קופצים החצונים בקטרוגם ומכסים על מדת הרחמים דאיהי רזא דשם הוי"ה, כעננים המכסים את אור השמש. כי זה סוד: ויהי היום ויבאו בני האלקים להתיצב על ה' (איוב א, ו. ושם: ב, א), שהם כחות הדין המתיצבים כנגד מדת הרחמים לכסותה ולהעלימה, כדי שתוכל מדת הדין לפעול בתחתונים כרצונה. וצריך טענות חזקות כדי לבטל כחה של מדת הדין ולהתגבר על קטרוגה. ומדת הרחמים עצמה אינה יכולה להציע אלו הטענות, בגין דאיהי רזא דשם הוי"ה שהוא אביהם של ישראל, והאב נוגע

בדבר ואינו יכול להציע הטענות לזכות בניו. ולכן מה עשה השי"ת, נתן את הטענות בפיו של משה שהוא הסרסור של ישראל, וכאשר גברו ונצחו טענותיו, **אז נתפזרו כל העבים שהם הקטרוגים, ונתגלה אור השמש שהיא סוד אורה של מדת הרחמים שהאירה על ישראל אחר ביטולם של כל הקטרוגים** בכח טענותיו של משה. ובזה מובן יפה המשמעות העיקרי של "וינחם ה' על הרעה אשר דבר לעשות לעמו". דיקא נמי דקאמר בלשון "על" לרמוז אל המדה טובה שנתגברה 'על' הרעה בכח טענותיו של משה, ודא ברירו דמלה בלי ספק. (ʻברית עולם׳ שמות)

*

<u>השב בתשובה מיד פוסקים עליו את הטוב והרחמים</u>

<u>אבל אפשר שיתמהמהה - לתמרוק רעתו</u>

וזה סוד הענין גם כן של ישעיהו סי' נ"ה: **דרשו ה' בהמצאו** וגו' **וישוב אל ה' וירחמהו**, שהוא מדבר בענין התשובה, 'ומיד' פוסקים חיים וחסד אל השב [ʻוירחמהוʻ]. אבל צריך 'בתחלה' שיקבל את ייסוריו, כי ה' אוהבו ואת אשר יאהב ה' יוכיח. והוא לא כן ידמה ולבו לא כן יחשוב, ואפשר ח"ו שעל ה' יזעף לבו ויהרהר אחר מדותיו, לפיכך אמר בסמוך: **כי גבהו שמים מארץ כן גבהו דרכי מדרכיכם ומחשבותי ממחשבותיכם**, והמחשבות הם לטובה ולא לרעה, ואם השב לא ידעם, יתלה בקוצר דעתו ולא יהרהר.[1] כי בודאי 'מיד' בשובו פסקו לו חיים וחסד, ואם יתמהמהו יחכה להם ולא יהרהר ולא יזעף לבו. וזהו ענין: **כי כאשר ירד הגשם והשלג על הארץ** וגו' **כי אם עשה את אשר חפצתי והצליח את אשר שלחתיו**, זהו הטוב

[1] ʻמיד׳ פוסקים חיים וחסד אל השב. אבל צריך עדיין (בתחלה) שיקבל יסוריו לתמרוק רעתו, וידע שהם מצד מחשבתו ית׳ להיטיב, ואם לא ʻיודע׳ יתלה בקוצר דעתו – כי גבהו שמים מארץ וכו׳. ובודאי פסקו לו ״מיד״ את הרחמים, ויחכה להם ולא יהרהר – כי כאשר ירד הגשם וכו׳ כי אם עשה את אשר שלחתיו – הטוב שפסקו בודאי יבוא.

שפסקו לו [ימיד' כשחזר בתשובה], שלא ישוב ריקם בלי ספק. אבל בתחלה צריכין הייסורין שהם תמרוק ברע, ולבסוף מה כתיב שם: כי בשמחה תצאו ובשלום תובלון, שהוא בסוף התיקון דווקא, השמחה והשלום - כנגד הצער והיגון של היסורין שקדמו. (יעת לחננה' ח"ב עמ' 524)

*

החזרת הדבר לשורשו הוא תיקונו – מקלקל על מנת לתקן

'אתה פוררת בעזך ים' (תהלים מג, יד), זה מובן יפה בסוד חכמת הפירור שדברנו בה במקום אחר[1]. כי יש חכמת הצירוף והוא צירוף האותיות, ועל ידיה בריאת כל הברואים כידוע. **ואם נפגמו, תיקונם הוא לנתחם בחכמת הניתוח** שפירשנו במקום אחר. **ולפררם בחכמת הפירור להחזיר אותם אל מציאותם הראשון**, שהוא סוד עפרות תבל אטומ"י בלעז. וסודו: [לפררו] ליודין שהוא המציאות הראשון של כל דבר בשרשו. והתפשטותו לווין שהיא חכמת הניתוח. והתחברותו בשאר האותיות והתחלפותם שהיא חכמת הצירוף. והנה ענין אמרו בכאן: אתה פוררת 'בעזך' ים, שהרי **הפירור על ידי הגבורה, שמקלקלת על מנת לתקן**, בסוד: ועסותם רשעים כי יהיו אפר תחת כפות רגליכם, ולכן אמר "בעזך" דיקא. "והים" הנזכר בענין הוא סוד הים זועף של החצונים, שהיה כבד, בסוד כבד כועס, ונעשה קל על ידי הפירור בצורה כזאת[2]: שעולה כמנין קל בסוד האלפא ביתא של חכמת הפירור, שכבר כתבנו אותם במקום אחר. וזה סוד "אתה פוררת בעזך ים". (עת לחננה ג, עמ' 536)

*

[1] ענין הניתוח והפירור, וצורת הא"ב דפירור, מבוארים בארוכה בספר הליקוטים ח"א מעמ' קפב והלאה.

[2] פירורו (מקלקל) של מלת י"ם לפירורים, עולה ק"ל, כל פירור הוא י' – עשר. וזה תיקונו של 'כובד' הי"ם זועף של החצונים, להפכו מכבד לק"ל (על מנת לתקן).

כל העונשים הם תיקונים מצד הטוב הגמור

... ועל ידי הגואל נתקנו כל הגוים, וחסדו וטובו ית' תראה ותגלה בכלל ובפרט, ויודו לו כל אפסי ארץ שהכל היה לטובתם. גם המן שנתלה, גם יש"ו שנצלב, **כי טוב ה' לכל ורחמיו על כל מעשיו**, וקלקל על מנת לתקן. ובאחרית הימים יפקח ה' את עיני בריותיו, והכל יאמרו ויודו בפה מלא: אודך ה' כי אנפת בי. ולכן אמרו רז"ל: חייב אדם לברך על הרעה כשם שהוא מברך על הטובה, כי הרע עצמו היה 'טוב גמור' ברזא דאמרן. גם הרוגי בית דין, סודם היה כדי למסור את גופם אל הס"א ולהציל את נפשם, ובעולם הגמול ישתו כוס תנחומין תחת כוס התרעלה ששתו בעת מיתתם. והבן סורר ומורה אמרה תורה: ימות זכאי ואל ימות חייב, כי המאציל ית' ברא את עולמו כדי להיטיב, והוא טוב ומטיב לכל. וברזא דא אמור רבנן: אלו הם 'שמצילין' אותן בנפשם, הרודף אחר חבירו להורגו והרודף אחר הזכור וגו'. לפי שמצילין אותם דווקא הרודפים יותר מן הנרדפים, לפי שמצילין את נפשם מעונש חמור בעולם הגמול על ידי מיתתם בעולם הבחירה. וקץ כל בשר נטל את שלו בגוף הנגוף, ונסתם פיו של המקטרג. וקדושת הענושים ['נפשם'] נגנזת במקום שאין היד שולטת בו, ואכלו את חקם ואת חלקם בגמר תיקונו של עולם ובשמחת עדי עד, כאשר יעירו ויקיצו משנתם, ישמחו השמים ותגל הארץ ויאמרו בגוים ה' מלך. (עת לחננה א, עמ' 646)

מרגניתא טבא מרבינו

הכל מסודר מן הזוכמה העליונה בתכלית הפרטיות

עד שאין עליה נובלת עליה בדרך מקרה ויש לכל שרשים גדולים במקור העליון

עת לחננה ב, לט